

se senten frases com «ploure? No n'ha caigut *lleï* de pluja!» = 'no n'ha caiguda gens, ni poca ni molta' (Ullà, B. Emp., 1958).

Passem a citar passatges dels nostres escriptors antics que també ens mostren alhora el punt de partida i el punt d'arribada d'aquesta transfiguració gramatical. Entre aquests exemples n'hi ha de Llull, en els quals notem tant el resultat indefinit com el negatiu: «que lo reprenés de alguns vicis si *gens* li-n conexia» (*Merav.*, NCl. II, 113; Ag. I, 214), SI GENUS COGNOSCEBAT literalment 'si li'n coneixia alguna', idea que directament es transformà en 'si li'n sabia cap, si algun li n'era conegut'; d'altra banda: «sabs que en perfecció no ha *ge<n>s* de avarícia, car si ho havia seria deffaylliment» (*L. del Gentil*, O. C., p. 195): igual que si diguéssim 'd'avarícia no n'hi ha ni la mena, no hi ha cap espècie, cap deixa d'avarícia'. «Per la gràcia de Déu, com les dites senyeres e panons se levaren per les dites torres, no feya *gens* de vent», Muntaner (§ 290), com si diguéssim 'gènere de vent = cap mena, ni mica del vent'; «de vi no'n havien *gens*, ans lo Sr. Rey ne donà a ells dues bótes, de mena, una, de blanc, e altra de vermell», Muntaner (§ 85, Casac. II, 57.3): exemple eloqüent, on veiem *gens* seguit de *mena* (< 'no en tenien de cap classe o espècie i els en donà una de cada mena').

Un dels més antics testimonis en documents catalans és possible que sigui: «avie cinc aynels e cinc porcelles e jo pregé-li que me-n dés delme e él dix-mi que lo-n soferís tro a l'altre an e --- a cel altre an ag-ne altres set, e dix-li e pregé-li que me-n donàs lo delme, e dix que no me-n darié *gens*» (doc. de la Conca de Tremp, de 1242, PPujol, *Docs. Vg. Urg.*, 8.8) ve a ser 'que no me'n donaria ni espècie, ni cap mena de delme'. «Acn'i la major partida que dixerem com ho farien de pedra per als genys?, que en ribera de Xúcar no-n havia *gens*», Jaume I (Ag., 239) ('pedra de (cap) qualitat o gènere' > 'no hi havia pedra en absolut'); «tal cosa no devia restar sinó en persones sperimentades en virtuts, de les quals vós *gens* no possehiu, car no sabeu quina cosa és honor ne virtut», JoMartorell (Ag. II, 106) ('no posseïu cap varietat de virtut' > 'res de virtuts' 'gens'), «los papallons eren de brocat vert, la foradura d'ins era de cetí carmesí, tots brodat d'orfebreria, ab molts batents que penjaven: e com *gens* de vent feya, tots se manejaven», id. (I, 192) ('si feia algun gènere de vent' > 'si feia algun poc de vent').

Tot això, amb aquest valor etimològic, fou, és clar, en una època ja llunyana de la història de la llengua, que aviat quedà ultrapassada, i restà *gens* convertit en una mera partícula. Llavors apareix metamorfosats en un veritable adverbí, que va reforçant, o expressant ja directament, una negació o una vaga existència en qualsevol adjectiu o verb. Amb sentit positiu però indefinit: «dix lo príncep de Gales —Per ma fe, senyor, conec aquell alà de tan mala condició, que —puix ell és solt— que lo cavaller que passa, si és *gens* valent, entre ells veurem una gentil batalla», JoMartorell (Ag. I, 184, = Riq., p. 149). Amb verb i amb sentit negatiu: «com lo Rey entrà, e la Infanta, no-s mogue-

ren *gens*, sinó que ab lo cap saludaren lo Rey», JoMartorell (I, 130); «yo pregaré a la mia ànima, que no-s vulla *gens* alterar de les paraules vils», «passaren que no foren *gens* sentits», «¿com poré yo res dir, que stic atribulat —dix lo moro— sens haver-hi *gens* pensat?», «no dupte *gens* en la victòria», «no haveu *gens* stimada vostra honor», i també acompanyant adjectiu amb valor negatiu: «Diaphebus no fon *gens* peredós», id. (Ag. I, 225, 284; II, 151, 242, 218, 190).

Avui el mot continua usat pertot, i amb la pronúncia *zēns* que correspon bé a la vocal del ll. GĒNUS: no cal dir que essent mot neutre, amb l'acusatiu igual al nominatiu, la -s era element fix i inseparable; hi ha naturalment les evolucions normals de fonètica dialectal: en rossellonès es redueix, doncs, a *ges* («n'hi van pas deixar *zēs*», Vallmanya, 1960), que ja apareix en les *VidesR* (48r1, 106v2, si bé en aquestes també *gens* 30v2, 48r2 etc.), *LleuresC*, p. 313. I en la zona apitxada pronuncien *zēns* («no ha menguat *zēns*», Aldaia, 1962). Sens dubte en el valencià central l'ús del mot ha esdevingut escàs, però fins a les portes de la capital valenciana continua sentint-se, almenys en la boca dels llauradors, com el qui en digué allò; quelcom d'això es pot retreure a certs elements barcelonins, contra els quals hem de reaccionar amb energia, com ja amonestava Fabra, i en el mateix sentit hem abundat tots els amants de la llengua (*LleuresC*, 70). De tota manera fóra fàcil d'exemplificar-ne tots els usos en els escr. Renaix., i no ho faré per no envair amb el diccionari el terreny propi d'una gramàtica.

Alguna excepció per a coses singulars. Modificant una frase (en el fons) adverbial: «li contestava que no li sabria *gens* de greu beure'n un glopet», Del Bosch (*Lo Segador*, 22). *Gens ni mica*: «No minvà *gens ni mica* en son cor l'afecte que mútuament se professavan», Vidal Val. (*Rosada d'estiu*, 302); «—No t'afliquirà a tu si en mon lloc te veyas? —*Gens ni mica* —afirmà 'l Llech», Riera i Bertran (*J. Flo.* 1875, 202). *Gens* quan és verament negatiu en principi no ha de mancar de l'acompanyament de *no*, però si precedeix el mot modificat, s'hi pot admetre certa llibertat: «un hereu la festeja, y ella, *gens* esquerpa ---», Bosch de la Tri. (*Lena*, 22).

La bona etimologia de *gens* i els seus congèneres, ja fou suggerida (si bé en forma vacilant) per Diez: NON GENUS «nicht die Art, nicht der Schatten eines Dinges», veg. el seu *Wb.*, 595, i els seus *Altromanischen Sprachdenkmäler*, 53. És etimologia absolutament segura (l'altra idea que ell suggeria és impossible fonèticament, i la de Settegast, *RFgn.* I, 247-8, tampoc necessita refutació, ni val ja la pena d'explicar-ho, de tan evident que és). Idea acceptada definitivament després de la nota de Gaston Paris (*Mélanges Ling.*, P. 1906, 555) i l'article GENUS del REW (n.º 3738).

Fora del català GENUS amb aquesta funció s'ha conservat sobretot en llengua d'oc, on l'ús de *gēs* es troba, també des dels orígens, en Guilhem de Peitieu: «plaguas me feyron mays de cen, aquella vés; / mas eu no-m mogra *ges*, enquers, / qui m'auzicés!» (Appel, *Chr.*, 60.71). En francès *giens* és arcaic, i peculiar so-